

Thus, the state is the organization of the political power that exists on a certain social basis, acts as the official representative of the whole society and provides the implementation of its policies with the help of special apparatus.

Key words: *state, organization of political power, state power, characteristics of state, factors of state occurrence, stages of state development.*

УДК 329.8:316.75(477)

*М. В. Примуш, доктор політичних наук, професор;
О. Ю. Перебейнос, студентка*

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЇХ РОЗВИТКУ

Дослідження присвячено вивченню сучасних тенденцій в українському партійному будівництві крізь призму політичної ідеології. Робиться висновок, що ідеологічний спектр українських партій демонструє ознаки розмитості, неузгодженості, протиріччя фундаментальних ідей і виступає ситуативним, необов'язковим явищем. Увага авторів акцентується на тенденціях розвитку українських політичних партій, які все більше відхиляються від ідеологічного спектра й тим самим перетворюються у політичні сили «сьогодення» без перспективного плану розвитку на майбутнє.

Ключові слова: *політична партія, ідеологія, партійна система, політична криза, системна трансформація.*

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що сучасні політичні процеси, які відбуваються зараз в Україні, політологи, експерти та політики характеризують трьома ключовими процесами: по-перше, війною на Донбасі; по-друге, реформуванням усіх сфер життя суспільства й по-третє, євроінтеграційними процесами всіх сфер життя суспільства [1, с. 6–7]. Назване також впливає на гасла, риторику, символи та ідеологічні принципи політичних партій. Указане знаходить свій прояв у двох вимірах: внутрішньому (включення у партійні списки командирів добровольчих батальйонів зони АТО, активістів «Євромайдану», громадських діячів, що слугує фактором подальшої деполітизації партій) та зовнішньому (включення в агітаційну

роботу військової тематики, наприклад «Самопоміч», «Народний фронт» [2]. Названий поділ, на наш погляд, є умовним, оскільки процеси формування сучасної ідеології політичних партій в Україні ще триває, але разом з тим є певні тенденції, вивченню яких і присвячено наше дослідження.

Розпочатий зі змінами виборчого законодавства 2002 р. процес атомізації партійної системи призвів до значного рівня трансформаційного відхилення в розвитку України [3, с. 129]. Так, з того часу в нашій державі спостерігається подальше дроблення політичних сил на більш дрібні або з'являються політичні сили виключно під провладного лідера («Наша Україна» (2002), «Сильна Україна» (2010), «Фронт змін» (2014)), які через деякий час також атомізуються на більш дрібні в залежності від політичних обставин («Майдан», «Війна на Донбасі», «наслідки режиму В. Януковича»). Вказані процеси, у свою чергу, відбуваються в умовах глибинних протиріч, політичних криз та соціального напруження в усіх сферах розвитку життя суспільства. Назване спонукає нас дещо відійти від класичного зіставлення політичних ідеалів партій з основним змістом класичних та неоідеологій [4, с. 89–90]. Як неодноразово зазначалося в українській політологічній думці, партійний розвиток сучасної України рухається в напрямі деідеологізації та зменшення ролі суто ідеологічних сил [5, с. 20–21]. Яскравим прикладом цього стали результати виборів 2014 р., де Комуністична партія України (представники лівої ідеології) та ВО «Свобода» (представники правої ідеології) залишились за межами прохідного бар'єра [6]. У свою чергу, атомізовані політичні сили, що представляють багато в чому полярні погляди на розвиток України, об'єдналися в чисельні блоки, наприклад, частина «старої» помаранчевої команди на тлі «Нашої України» й представники центристських політичних сил увійшли до складу провладного «Блоку Петра Порошенка» [7]. Більш радикальні націоналісти продемонстрували розкол аж на сім політичних об'єднань, з яких значна частина відійшла у «Народний фронт А. Яценюка» та ВО «Батьківщина», дещо окремо в цій тенденції постає «Радикальна партія О. Ляшка», яка одночасно стоїть на трьох позиціях: військового націоналізму, жорсткої децентралізації влади та принципах унітаризму [8]. Інші націоналісти сили хоча й не потрапили до парламенту, але продемонстрували досить цікаву тенденцію розвитку сучасного українського націоналізму. Так, «Правий сектор» (в особі обраного за мажоритарною системою Д. Яроша) є представником воєнізованого націоналізму, ВО «Свобода» жорсткого вертикального націоналізму, а решта атомізувалася на більш дрібні політичні сили, які не знайшли точок збігу інтересів із «великими» націоналістичними партіями (наприклад, «Конгрес українських націоналістів») [9].

Об'єктом дослідження є сучасні процеси ідеологізації та деідеологізації політичних партій в Україні.

Предметом дослідження виступають політичні партії України як центральний елемент ідеологічного процесу в нашій країні.

Метою дослідження є комплексний аналіз вивчення сучасних тенденцій розвитку ідеологічних засад українських політичних партій.

Задля досягнення поставленої мети необхідно вирішити низку дослідних завдань: по-перше, уточнити партійно-ідеологічний спектр українських політичних партій; по-друге, дослідити напрями і специфіку досліджень партійно-політичної ідеології в роботах українських політологів, і нарешті, по-третє, комплексно дослідити сучасні тенденції партійно-ідеологічного спектра українських політичних партій.

Методологічною основою дослідження є системний та структурно-функціональний підходи. Перший дав змогу дослідити ідеологію політичних партій в Україні як систему їх політичних ознак. Другий — проаналізувати ідеологію політичних партій в Україні як систему взаємозалежних елементів партійно-політичних орієнтирів розвитку й напрямів діяльності політичних партій. Задля логічного завершення висновків у дослідженні широко використовувалися загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, індукція та дедукція.

Дослідження ідеології політичних партій — явище в політичній науці достатньо поширене й досліджується як політологами, так і науково-дослідними інститутами і представниками громадянського суспільства [10, с. 610]. Користь наукових досліджень указаних явищ полягає у необхідності визначити сучасний ідеологічний спектр політичних партій, що, у свою чергу, дає змогу змоделювати соціально-політичний і трансформаційний розвиток нашої держави [11, р. 35]. Також специфікою дослідження ідеології українських політичних партій є її зіставлення з класичним спектром політичних ідеологій — лібералізм, неолібералізм, консерватизм, неоконсерватизм, соціалізм, неосоціалізм та націоналізм [12, с. 368]. Але таке розмежування в українській специфіці є неповним, оскільки в нашій державі одна й та сама політична сила в залежності від політичних і соціальних умов маневрує у бік «радикального» чи «поміркованого» або взагалі повного відхилення від базових ідеологічних засад [13, с. 47–48]. Наприклад, як це демонстрували виключно провладні політичні сили «Наша Україна», «Партія регіонів» та «Блок Петра Порошенка» при реалізації свого політичного курсу («Наша Україна» відмовилася від ідеї «вступу до НАТО», Партія регіонів перейшла від лібералізму до консерватизму з ознаками соціалізму, «Блок Петра Порошенка» проходить процес не оновлення влади,

а реінтеграції старих і нових еліт) [14]. Тому дослідження ідеології політичних партій варто здійснювати крізь призму як сучасних соціально-політичних процесів, так і самої трансформації політичних партій [15, с. 61].

Вітчизняна політична наука у цьому відношенні розробила потужний політичний та методологічний інструментарій. Так, вказаною проблематикою займалися такі дослідники, як Ф. Кирилюк [16], М. Обушний [17], М. Примуш [18], С. Пшизова [19], Ю. Шведа [12] та ін. На думку вказаної групи дослідників, ідеологія українських політичних партій виступає як формальне, необов'язкове явище, яке вироблене лише для класифікації та поляризації в залежності від спектра політичних сил [18, с. 293]. На користь цієї думки наводяться аргументи з практичної діяльності політичних партій, які після завоювання політичної влади дещо відходять від базових ідеологічних засад і роблять стратегічну помилку у своєму розвитку — намагаються «подобатися всім» [19]. Наслідком такого процесу є протиріччя та конфліктність усього політичного процесу розвитку України [12, с. 367]. Але разом з тим вказана конфліктність подається виключно з позицій гібридизації ідеологічних засад політичних партій [18, с. 294]. На наш погляд, вказана логіка українських дослідників потребує уточнення, оскільки в такому випадку дослідження зводяться лише до логічного протиставлення базових ідеологій з їх практичною реалізацією в нашій державі. На наш погляд, при дослідженні української специфіки ідеологічних засад слід розуміти той факт, що де-юре вона виступає системою моральних, етичних, культурних, політичних та соціальних ідеалів, а де-факто — набором популістичних гасел, рішень і стереотипів. У цьому відношенні, на наш погляд, необхідно виділити три фундаментальні вектори розвитку ідеології українських партій на сучасному етапі, а саме: ідеологія влади, «гібридна» ідеологія та неокласична. Вказаний поділ стає можливим завдяки дослідженням українських фахівців з політичних партій, які виділили феномен «партії влади», «гібридизації ідеології» та класичних ідеологічних принципів в умовах України. Розглянемо названі аспекти більш детально.

Феномен «партії влади» використовує український дослідник Ю. Шведа як первинну категорію політичної сили, що здійснює владу в умовах трансформаційного стану політичної системи [12, с. 334]. Це означає, що вказана політична сила реалізовує не політичні ідеали, а інтереси тих політичних акторів, які зараз займають елітарні позиції. З цього приводу можна зазначити, що політичні сили «партії влади» в умовах України та її трансформаційного розвитку мають три ознаки: це домінуюча партія влади, суто елітарна партія та компромісний елітарний союз політичних сил [18, с. 294]. Тенденції трансформаційного розвитку в Україні призвели до того, що

кожен з різновидів «партії влади» здійснював безпосередньо функції державного управління в певний проміжок часу [19]. Так, у 1991 р. у владі перебувала компромісна політична сила з числа українських націоналістів та незадоволених політикою компартії, так звані «червоні директори». Представниками цього періоду були «Народний рух України», але самостійно владу він не здійснював, оскільки Верховна Рада 1-го і 2-го скликання являла собою складний конгломерат різних ідеологічних засад та приватних інтересів. Названа тенденція знайшла своє відображення й сьогодні, де у владі перебуває широка націонал-патріотична коаліція з числа «Блоку Петра Порошенка», «Народного фронту А. Яценюка», «Радикальної партії О. Ляшка» та ВО «Батьківщини». Недоліком цієї тенденції є те, що політична сила інтегрується навколо одного лідера та її політика зводиться лише до пошуку компромісу між учасниками політичного процесу. Наслідком такої ситуації може стати повторення політичного шляху Партії регіонів, де більш авторитетна частка однієї політичної сили узурпує політичну владу та ресурси партії, що призводить до появи «домінуючої партії влади» (процес «гібридизації» ідеологій політичних партій) [19].

Саме вказану тенденцію демонструє «Фронт змін А. Яценюка», який при прийнятті політичних рішень намагається «протиснути» власні амбіції та інтереси шляхом «роботи» з представниками пропрезидентського «Блоку Петра Порошенка» (наприклад, нещодавнє голосування за ідею введення миротворчого контингенту ООН на Донбас). Але головною тенденцією партійного розвитку став відхід суто ідеологічних політичних сил з українського політикуму (процес позиціонування «гібридної» ідеології в контексті класичного ідеологічного спектра). Мова йде про те, що суто ідеологічні політичні сили жодним чином не представлені в парламенті, а саме Комуністична партія України та ВО «Свобода». Після «буму» 2012 р. націоналістичних та лівих ідей український електорат 2014 р. повною мірою демонструє «прохолодне» ставлення до ідеологічних сил. Причиною цього стала діяльність самих політичних сил, які не змогли запропонувати втілення декларованих ідеалів у життя. Так, на наш погляд, Комуністична партія України має ярлик союзу з проолігархічною Партією регіонів, а ВО «Свобода» у своїй діяльності не змогла перебороти в собі популізм та радикальний прояв емоцій у парламентській діяльності, який вилився в постійні сварки, бійки з опонентами, а не реальну роботу. Вказане означає, що в Україні жодна з політичних сил не пропонує електорату чітких орієнтирів політичного розвитку держави, обмежуючись лише декларуванням намірів, складанням яскравих гасел тощо. На наш погляд, усе це призвело до того, що в нашій державі спостерігається ідеологічний вакуум, де жодна з політичних сил не може взяти на себе політичної відповідальності за стан справ

у державі й замість цього намагається подати електорату теоретичну, переважно описову модель розвитку й штучних ідеалів. Наприклад, вступ України до ЄС, реалізація асоціації з Європейським Союзом тощо. Саме аналізу змісту ідеологічних засад політичних партій сучасної України будуть присвячені наші наступні наукові розробки.

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми дійшли таких висновків. По-перше, сучасний партійно-ідеологічний спектр українських політичних сил залишається невизначеним, наповненим протиріччями і конфліктами, що сприяє поглибленню існуючої політичної кризи. По-друге, в Україні при збереженні попиту на ідеологічні політичні сили (зокрема «лівих» та «націоналістів») спостерігається тенденція їх політичного відходу від влади, що слугує фактором так званого розчарування населення у своїх лідерах. По-третє, ідеологія політичних партій України на сучасному етапі їх розвитку характеризується подальшою гібридизацією, посиленням тенденцій «ідеології сьогоднішнього дня», що є фактором поглиблення атомізації партійної системи нашої держави з подальшим дробленням політичних сил на більш дрібні зі збереженням авторитетної ролі лідера партії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лановенко О. Будь-яке суспільне відродження починається з формування нової ідеології / О. Лановенко // Віче. – 2000. – № 3 (96). – С. 3–9.
2. Руснак Б. Особливості проведення позачергових виборів народних депутатів 26 жовтня 2014 року / Б. Руснак // Буковин. вісн. держ. служби та місцев. самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/329/>.
3. Заблоцький В. П. Соціальні функції ідеології (аспект суспільних трансформацій) / В. П. Заблоцький // Проблеми розвитку соціологічної теорії : наук. доп. і повідомл. I Всеукр. соціол. конф. / Соціол. асоціація України, Ін-т соціології НАН України ; М. О. Шульга (наук. ред.) та ін. – К., 2001. – С. 128–132.
4. Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология» / Ю. Хабермас. – М. : Праксис, 2007. – 208 с.
5. Примуш М. В. Ідеологія й утопія / М. В. Примуш // Трибуна. – 2005. – № 1–2. – С. 20–21.
6. Прощайте, партии, уходящие с политического Олимпа [Електронний ресурс] // РІА Новини Україна. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/analytics/20141029/358922156.html>
7. Парламентські вибори-2014: оцінки експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/parlanki-ekspertiv.htm>.
8. Выборы-2014: старые политики под новыми брендами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/09/140923_new_parties_vc.

9. Дацюк С. Погляд на можливість нової ідеології [Електронний ресурс] / С. Дацюк. – Режим доступу: http://www.uis.kiev.ua/_other/dialogs/new_ideology.htm.
  10. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / за ред. В. С. Крисаченка. – К., 2003. – С. 606–613.
  11. Head B. Ideology and Social Science: Destuttde Tracy and French Liberalism / V. Head. – Dordrecht, M. Nijhoff ; Boston, Hingham, MA, 1985. – 235 p.
  12. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій та партійних систем : навч. посіб. / Ю. Р. Шведа. – Л. : Тріада плюс, 2004. – 528 с.
  13. Недюха М. Ідеологія як критерій класифікації політичних партій / М. Недюха, О. Михайлич // Політ. менеджмент. – 2006. – №2(17). – С. 45–53.
  14. Рада VIII скликання оновила на 56%, решта — 44% — старі знайомі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://poglyad.te.ua/polit_peregony/rada-viii-sklykan-nya-onovylyas-na-56-reshta-44-stari-znajomi/.
  15. Висоцький В. М. Теоретико-методологічні підходи щодо дослідження сутності політичних партій / В. М. Висоцький // Південноукр. правнич. часоп. – 2011. – №2. – С. 59–62.
  16. Кирилюк Ф. М. Філософія політичної ідеології : навч. посіб. / Ф. М. Кирилюк. – К. : Центр учбов. л-ри, 2009. – 520 с.
  17. Обушний М. І. Партологія : навч. посіб. / М. І. Обушний, М. В. Примуш, Ю. Р. Шведа ; за ред. М. І. Обушного. – К. : Арістей, 2006. – 432 с.
  18. Примуш М. В. Політологічний аналіз націоналістичної риторики політичних партій України / М. В. Примуш // Іст. і політол. дослідження. – 2013. – №2. – С. 291–296.
- Пшизова С. От подражания к имитации в политической практике: западные традиции демократии на постсоветском пространстве [Електронний ресурс] / С. Пшизова. – Режим доступу: http://www.observer.materik.ru/observer/N9-10_2004/9-10_12.htm.

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕОЛОГИИ УКРАИНСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ ИХ РАЗВИТИЯ

Примуш Н. В., Перебейнос Е. Ю.

Исследование посвящено изучению современных тенденций украинского партийного строительства через призму политической идеологии. Делается вывод, что идеологический спектр украинских политических партий демонстрирует характеристики размытости, несоответствия, противоречий фундаментальных идей и выступает ситуативным, необязательным явлением. Внимание авторов акцентируется на тенденциях развития украинских политических партий, которые все больше отходят от идеологического спектра, и тем самым превращаются в политические силы «сегодняшнего дня» без перспективного плана развития на будущее.

Ключевые слова: *политическая партия, идеология, партийная система, политический кризис, системная трансформация.*

SPECIFIC CHARACTER OF IDEOLOGY FORMATION IN THE SPHERE OF UKRAINIAN POLITICAL PARTIES ON THE MODERN STAGE OF THEIR DEVELOPMENT

Primush M. V., Perebeynos O. Yu.

The modern process of political parties' development in Ukraine is characterized by a significant level of uncertainty and conflict. The reason for such circumstances serves the specific character of transformation process in Ukraine, where behind the political parties there is no social demand concerning a strict implementation of political programs and slogans. As a result, political parties can be independent from a social attention in terms of creating their own ideology, which allows them hybridize it in many ways. The complexity of hybrid ideology among the modern Ukrainian political parties consists in their so called contradictory nature. On the one hand, it is being formed as a temperate nationalism with elements of socialism. On the other hand, the given political forces find each other in a critical value conflict and do not consider even the theoretical chance on cooperation. The significance of the given research concludes in the following — the appointed above fact is proposed to be examined through the prism of patterns concerning the modern party formation, where there are two key tendencies. The first tendency consists in transforming the political force into so called «party of authority», which by many reasons stands as a strategic addition in the sphere of implementation of ruling elite policy. Such a party in its ideology defines the habit or tone of development for other participants of political process, and namely — some of them join the party and in their slogans and ideology they tend to find an excuse in the eyes of the electorate (as it was in different times with such parties as «Sil'naya Ukraina» headed by S. Tigipko, «Front Peremen» and «Narodniy Front» headed by A. Yatsenyuk); or the parties stand for diametrically opposite position, going to ultra rightist ideology spectrum (as in «Svoboda» or radical party headed by O. Lyashko), or ultra leftist ideology spectrum (such as «Opposition Bloc»). However, along with it the party of authority occupies the whole ideological center. And as a result, «party of authority» faces the complexity, in its centrism there are no ideological opponents, where it is possible to make a political compromise; and also there are no allies, as by its nature the party plays dominating role and eliminates in its rows the future competitors (as Ukraine — Forward! Headed by N. Korolevskaya, or formation strategy by Bloc of P. Poroshenko). The second tendency consists in atomization of political spectrum of Ukraine, where within the limits of one and the same social and political ideals there is a formation of many political forces; as a unifying component of which serves political leader and his team, and social interests here are «mentioned», but in reality they are not taken into account. Hence, the political parties of modern Ukraine tend more and more to step aside from ideological spectrum, and turn into political forces of «nowadays» without a perspective plan of development for future prospects.

Key words: political party, ideology, party system, political crisis, system transformation.

